

12.00.03. Одеса, 2014. 222 с.

5. Пленюк М.Д. Юридичні факти як підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань (теоретичні та практичні аспекти): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 426 с.

6. Щипанова О.О., Шеховцева Т.О. Проблемні питання цивільно-правового регулювання підстав установа сервітутних прав. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. №1. С. 39-45.

7. Литвиненко І.В. Підходи щодо встановлення земельного сервітуту за судовими рішеннями. *Містобудування та територіальне планування*. 2012. Вип. 46. С. 343-346. С. 344.

8. Тоцька К.М. Обмеження права власності на земельну ділянку: цивільно-правовий аспект: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2015. 226 с. С. 118.

9. Бервено С.М. Проблеми договірної права України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 440 с.

10. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 № 01-8/211. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08#Text.

11. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасиво-Фатєєвої, В.А. Яроцького. Харків, 2014. Т. 1. 656 с.

Ірина Шляховська

аспірант Львівського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО УНОРМУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ, ОБОРОТОЗДАТНІСТЬ ЯКИХ ОБМЕЖЕНА

Об'єкти, оборотоздатність яких обмежена, є особливим різновидом об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом.

Національний законодавець доволі чітко та зрозуміло визначає загальне положення про обмежено оборотоздатні об'єкти, вказуючи, що їх види визначаються виключно законом.

Це свідчить про те, що норма ч. 2 ст. 178 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) [1] встановлює правову гарантію недопущення безмежного обмеження правового режиму речей і довільного розширення переліку об'єктів цивільних прав, обмежених в обороті, шляхом їх закріплення, наприклад, у підзаконних нормативних чи відомчих актах [2, с. 38].

У цьому контексті зазначимо, що в умовах політичного, економічного та соціального зближення України із Європейським Союзом важливе значення відіграє відповідність загальноновизнаним європейським стандартам і принципам, зокрема у сфері верховенства права.

Одним із фундаментальних елементів верховенства права є принцип правової визначеності, який полягає у тому, що закон повинен бути доступним, а законодавство передбачуваним та стабільним. Кожна особа повинна мати можливість легко з'ясувати зміст права і забезпечену юридичними засобами здатність скористатися цим правом у тій чи іншій ситуації.

Таким чином, лише чітке та послідовне застосування закріпленого законодавцем у ч. 2 ст. 178 ЦК України підходу щодо визначення обмежено оборотоздатних об'єктів у законі змогло б забезпечити дотримання принципу правової визначеності.

Варто констатувати, що на практиці зовнішня форма закріплення норм про окремі види об'єктів цивільних прав не завжди відповідає положенню кодифікованого акту цивільного законодавства. Особливості обороту окремих об'єктів цивільних прав можуть визначатися постановами, наказами, інструкціями, положеннями тощо. До прикладу, правовий режим вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї визначений наказом Міністерства внутрішніх справ України №622 від 21.08.1998 р. [3].

З моменту закріплення у ЦК України означеного вище положення та до сьогодні не було прийнято єдиного нормативно-правового акту із переліком різновидів об'єктів, обмежених у цивільному обороті. Фактично норма залишається невиконаною більше як п'ятнадцять років, що негативно позначається на розвитку суспільних відносин.

Принагідно зауважимо, що проблематика є значно ширшою та не обмежується потребою у прийнятті виключно закону із переліком видів обмежено оборотоздатних об'єктів. Невід'ємною складовою цього процесу є також належне правове унормування правовідносин, пов'язаних із цими об'єктами, адже правовий режим деяких із них не завжди визначений, містить правові прогалини та породжує дискусії у наукових колах.

За таких умов видається правильним застосування комплексного підходу, який з дотриманням необхідного балансу здатен створити умови для досягнення якісно нового рівня правової визначеності.

Досліджуючи тематику об'єктів цивільних прав та їх оборотоздатності, значна частина науковців посиляється на постанову Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» №2471-ХІІ від 17.06.1992 р. (надалі – Постанова №2471-ХІІ) [4], як певний приклад виконання ч. 2 ст. 178 ЦК України.

На наше глибоке переконання, Постанова №2471-ХІІ є ненайкращим зразком реалізації норми ЦК України, з огляду на наступне.

Необхідно взяти до уваги, що її було прийнято задовго до набрання чинності ЦК України, в соціально-політичних умовах далеких від сучасних реалій та викликів, а останні зміни, які вносились до неї датовані аж 24.01.1995. Відтак, її узгодженість із сьогоденням залишається під питанням.

Крім цього, попри очевидну невідповідність форми (підзаконний-нормативно-правовий акт), Постанова №2471-ХІІ містить багато недоліків, які лише підкреслюють її неактуальність та потребу у оновленні законодавства.

Так, у Додатку №2 до постанови міститься Спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна. Його аналіз дає підстави для висновку про те, що закріплений у ньому перелік об'єктів цивільних прав не є вичерпним та залишає поза увагою, зокрема такі обмежено оборотоздатні об'єкти як тварини, занесені до Червоної книги України, дикі тварини та інші.

Не вирішує він і спірних питань пов'язаних із можливістю поширення

правового режиму обмеженої оборотоздатні на окремі об'єкти цивільних прав (органи людини).

Також спеціальний порядок стосується тільки тих видів майна, які набуваються у власність громадянами з відповідного дозволу, та не містить згадки про ті об'єкти цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту.

Положення Постанови №2471-ХІІ піддаються критиці науковою спільнотою. Як передбачено, пунктом «б» Додатку №2 до Постанови №2471-ХІІ дозвіл на придбання громадянами об'єктів, що перебувають на державному обліку як пам'ятки історії та культури, надається спеціально уповноваженими державними органами охорони пам'яток історії та культури (Мінкультури, Мінінвестбудом і Головархівом України) [4].

В.Ф. Зверховська вказує, що Постанова №2471-ХІІ не узгоджена з іншими нормативними актами щодо культурних цінностей у частині використання термінології та пропонує внести у процитований вище пункт зміни, а саме замінити слова «пам'ятки історії і культури» на слова «пам'ятки культурної спадщини» [5, с. 130-131].

Відповідно до пункту «в» Додатку №2 до Постанови №2471-ХІІ дозвіл на придбання громадянами радіоактивних речовин надається Державним комітетом України з ядерної та радіаційної безпеки у разі наявності висновку органів територіальної санітарно-епідеміологічної служби про можливість використання цих речовин майбутнім власником в існуючих у нього умовах [4].

Однак, станом на сьогодні, Державного комітету України з ядерної та радіаційної безпеки не існує, а постанова, яка визначала його правовий статус втратила чинність.

Усе наведене вище свідчить про те, що законодавство України, яке визначає правовий режим обмежено оборотоздатних об'єктів, потребує невідкладного оновлення, приведення у відповідність до сучасних реалій. Зважаючи на євроінтеграційні процеси, які відбуваються у нашій країні, вважаємо, що правової визначеності у досліджуваній нами сфері має бути досягнуто в найближчій перспективі.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Скрипник В. Речі, обмежені в цивільному обороті, як об'єкти цивільних прав. Підприємництво, господарство і право. 2018. №1. С. 36-40.

3. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 622 від 21.08.1998. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

4. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України № 2471-ХІІ від 17.06.1992. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

5. Зверховська В.Ф. Культурні цінності як об'єкти цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2015. 212 с.